

1927-ben jelent meg Németh László kritikája Krúdy Gyula Mohács című regényéről. A kritika pontos jellemzése Krúdy irányának, de jellemző a kritikára általában is, ahogy az csak a legkritikább esetben tud kikapaszkodni kora ízlésvizonyaiából. „Krúdy iskolázott művész — olvashatjuk a Németh-írás befejezésében. — Az van meg benne, ami Gulácsyban hiányzik: a nyelv egysége, a következetesen művészire szegzett figyelem, s az hiányzik belőle, ami Gulácsyban megvan: a szív szabad csordulása, az erő, a távlat s mindenképp a komolyság.” Négyszáz esztendő jubileumát szomorkodta a magyarság a mohácsi vésznek, erre készült Krúdy Mohácsa, erre Gulácsy Irén *Fekete völgyek* című regénye; a nyelv egysége és a következetesen művészire szegzett figyelem — a Krúdy-mű pozitívuma — sugárhajtómű, amely a művet kiröpítette keletkezési kora gravitációjából, nem így Gulácsy művét annak pozitívumai. A

középosztálya, mikor éppen a hatalom illúziójában ringatta magát, s hinni kezdett önnön megújulásában? Krúdy viszont épp azt fejezte ki, hogy a középosztály hatalma önhitelenség. Alvinczi Eduárd szájáról hullnak így a szavak: „Hát ez volna az a magyar középosztály, amelyet én megmenteni akarok? Ezek a céges gazemberek?” Még jobb is, hogy a középosztálynak nem volt füle Krúdy regényeire.

Viszont a jövő Magyarországi képviselői se igen hallották őt a harmincas években. Ők a nép hangjára figyeltek. De a másik, a mai Magyarországból a régibe visszagyalogolni szakadékos tájon át visz az út. S ahol a szakadék, ott hidnak nagyon megbízhatók Krúdy regényei. Fügőhidak, himbálnak, ahogy járunk rajtuk, s olyan benyomásunk támad, mintha álomban gyalogolnánk s álomvilágba keverednénk. Pedig Krúdy regényeiben az eltűnt idő köznapját találjuk.

SZÉPIRODALMI KÖNYVKIADÓ

újabb Krúdy-kötete négy kései regényt kínál az olvasónak. A *Valakit elvisz az ördögöt* — a Pesti Napló 1928-ban közölte folytatásokban —, a *Boldogult úrfikorombant* — 1930-ban jelent meg könyv alakban —, az *Etel király kincsét* — 1934-ben posztumusz műként közölte a Pesti Napló — és a *Purgatóriumot*, amelyet a *Magyarság* közölt posztumusz műként, 1934-ben. Négy regény közül csak egy jelent meg önállóan; Krúdynak élete végén se kiadója, se igazi elismertsége, csak rajongói voltak. Nem hiszem, hogy tévedek, ha azt mondom, hogy Krúdy életművének ma már közönsége is van.

Azt se lehet mondani pedig, hogy az említett négy regény nehéz olvasmány volna. Sőt. E késői munkák visszakanyarodnak oda, ahonnan egykor Krúdy elkanyarodott, a mikszáthos közvetlenséghez. Az elbeszélő jelenléte, az élőbeszéd hangja a „nyájas olvasót” is megjeleníti: a középosztályról a középosztálynak szólnak ezek a regények, de a kor középosztályának nincsen füle erre a hangra; a húszas—harmincas évtized fordulóján ez a középosztály nagy illúziókban ringatja magát, erőt érez magában, távlatot, pedig ha értené és hallaná Krúdyt... De nem is akarja hallani!

Viszont a mai olvasónak ezek a nyelv egységében és a következetes művészire szegzett figyelemben foganat művek — remekművek — esztétikai élményt és történeti, művelődéstörténeti ismeretet egyforma bőséggel nyújtanak. Boldogult úrfikoromban? — olyan ez, mint mikor ezt halljuk: a régi jó békevilágban. Hangulata van egyik és másik kifejezésnek, de mi kavargó a hangulat öblén? — Krúdy a megmondhatója. A középnemesi, középosztályi Magyarország, háromszáz esztendő folytonosság, barokk és manierista kultúra, értékrend mindentudó krónikása Krúdy Gyula, s nemcsak krónikása, mert bölcselője is, és e bölcsélet — életfilozófia — autentikus bírálója. Hogy a húszas évek ellenforradalmából kibontakozó konszolidációnak miképpen lehetett ideológiája a neobarokk, Krúdynak ez a négy regénye világosan megmagyarázza. De hogyan is hallgatható volna Krúdyra a húszas—harmincas évtizedforduló